

Prelet žerjava *Grus grus* jeseni 2023 in pomladi 2024

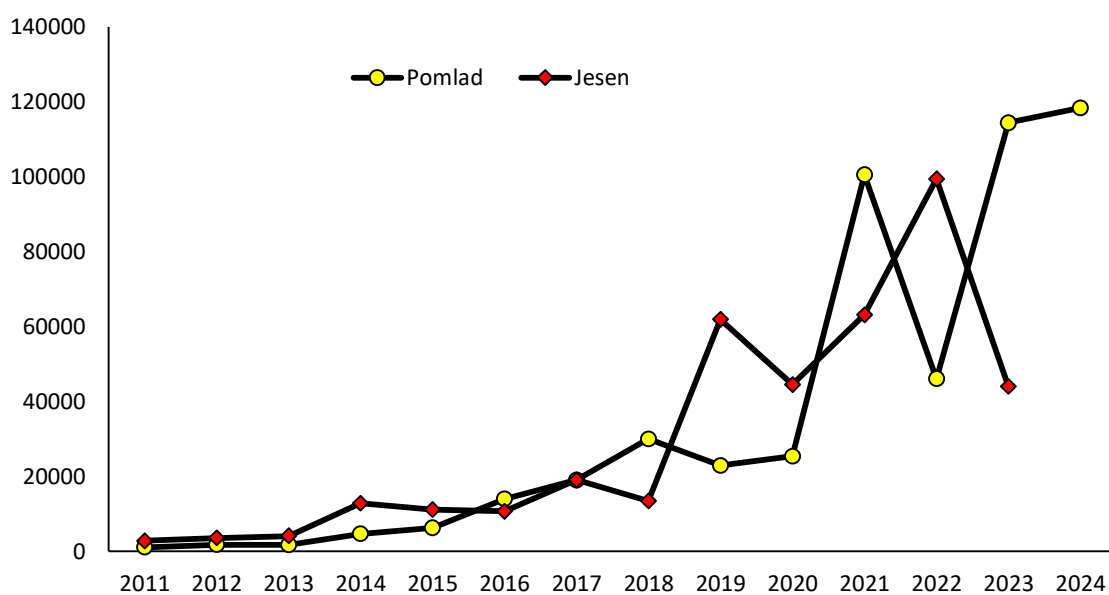
Dejan Bordjan,
Kratko poročilo za opazovalce
30.8.2024

Šesto poročilo o preletu žerjavov čez Slovenijo obravnava dve selitveni sezoni, jesensko 2023 in pomladansko 2024. S pomočjo 6131 nesebično zbranih podatkov o žerjavih med letoma 2000 in 2023 smo dognali že veliko. V dosedanjih poročilih smo pridobili znanje o razporeditvi opazovanj žerjavov, njihovi smeri selitve in višanju skupnega števila, a še veliko znanja nam manjka. Kako se bo število opazovanj razvijalo v prihodnosti, ali bodo pri nas pričeli tudi prezimovati, kdaj bodo uspešno gnezдили, ali so bo vzpostavilo redno počivališče na njihovi selitveni poti. Za odgovore na ta vprašanja je vsako opazovanje pomembno, četudi mogoče nekoliko pomanjkljivo.

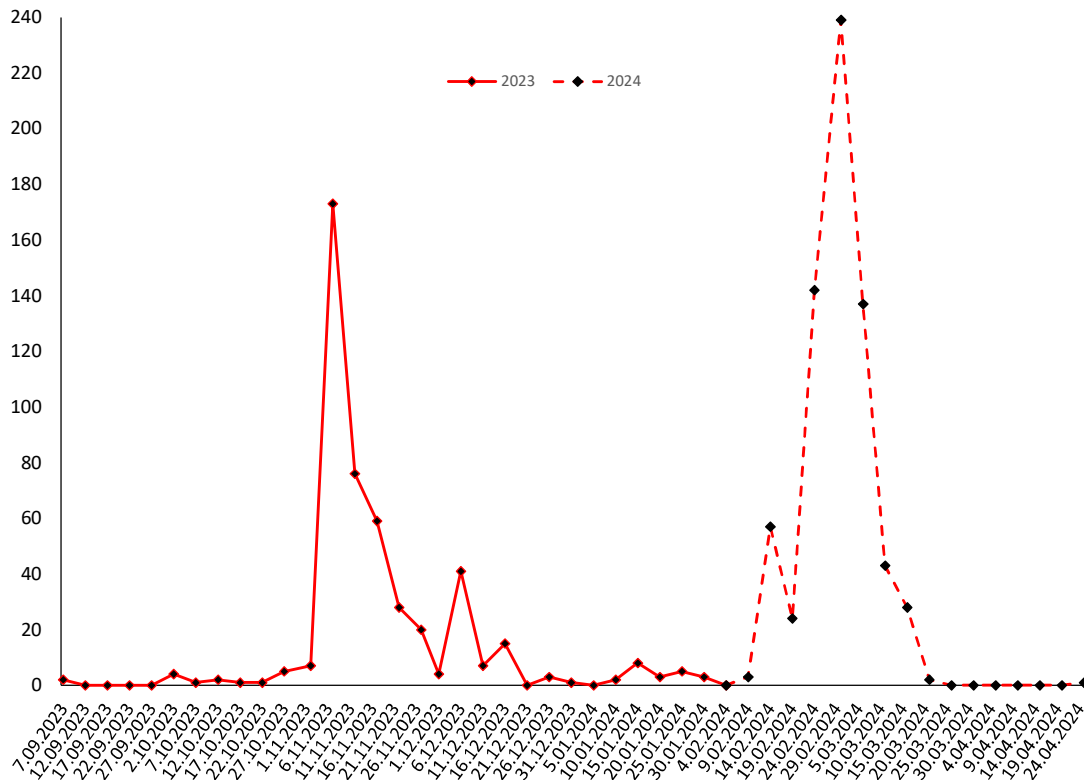
V tem poročilu so zbrani vsi podatki o pojavljanju žerjavov med jesensko selitvijo 2023 in pomladansko selitvijo 2024, ki so bili dostopni do izdaje tega poročila. Pri opazovanjih žerjavov smo beležili kraj, datum in uro opazovanja. Zabeležili smo število opazovanih žerjavov, ki so bili preštetih v naravi, na fotografiji, ali pa je bilo število ocenjeno. Opazovanjem brez števila žerjavov, smo posamezni jati dodelili povprečno velikost jate prešteti žerjavov tiste sezone. Da smo poenotili ocene višin leta žerjavov, smo v tem poročilu višino ocenili samo na podlagi fotografij.

Jeseni 2023 smo skupaj zabeležili 44.009 žerjavov v 474 jatah. Med povratno selitvijo smo zabeležili 118.390 žerjavov v 674 jatah. Med tem, ko je spomladanska selitev največja od začetka spremljanja selitve, pa je smo med jesensko zabeležil najmanj žerjavov v zadnjih petih letih (Slika 1). Očitna razlika med letoma je tudi v povprečni velikosti posamezne jate, ki je bila spomladi 2024 (183) dvakrat večja kot v jeseni (91). Povprečna velikost jate spomladi je z naskokom najvišja doslej.

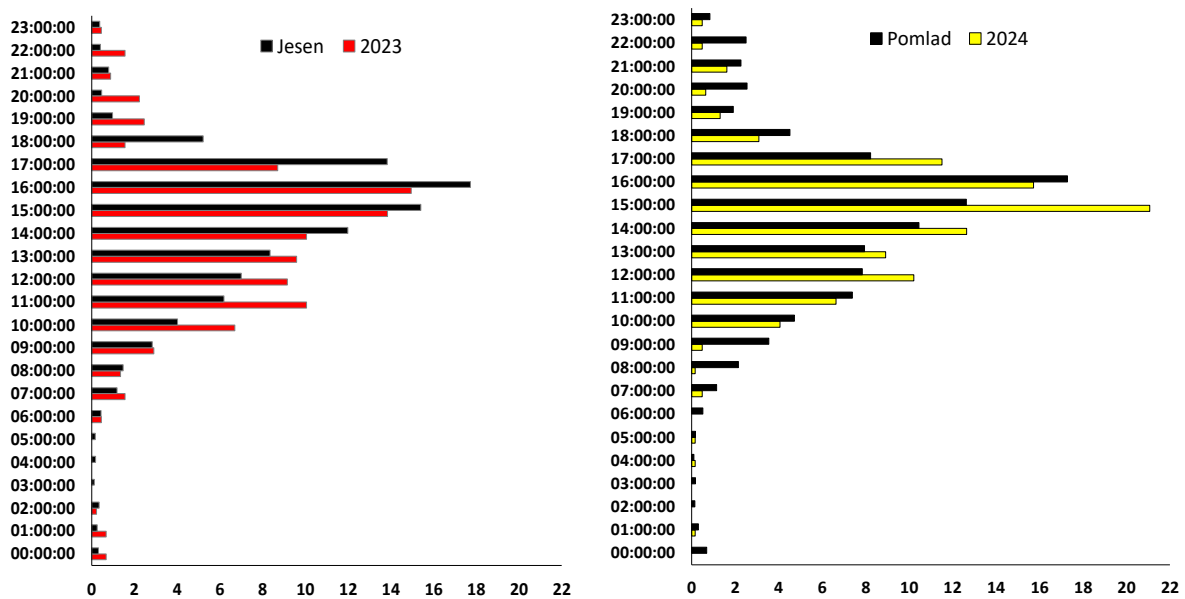
Slika 1: Ocenjeno število žerjavov *Grus grus* med jesensko selitvijo leta 2023 in pomladansko leta 2024.

Prve žerjave v jeseni 2023 smo opazovali 7.9.2023, kar je eno zgodnejših jesenskih opazovanj. Višek jesenske selitve je bil zabeležen med 2. in 6.11., ko smo skupaj opazovali 12.228 žerjavov v 134 jatah, največ 5.11.2023 (5046 žerjavov v 66 jatah). Manjši višek selečnih jat je bil zabeležen še v prvi polovici decembra (slika 2). Žerjave smo na selitvi proti zimovališčem opazovali še vse do konca decembra, posamezne jate pa še v januarju. Posamezni podatki dajo slutiti, da je nekaj žerjavov na širšem območju Slovenije in Hrvaške tudi prezimovalo. V začetku februarja (9.2.2024) smo zabeležili že prve jate na povratni selitvi. Intenzivna selitev je trajala vse do 18.3.2024, torej celih 39 dni. Višek opazovanih spomladanskih žerjavov je bil med 24. in 26.2.2024, ko smo zabeležili 62.355 žerjavov v 306 jatah, največ 25.2.2024 (39.287 žerjavov v 185 jatah). Več kot 10.000 žerjavov smo zabeležili v štirih dneh sezone, več kot 1000 pa v kar 12ih. Oba obdobja sta imela po en velik višek, je pa v jeseni selitev potekala bolj razvlečeno čez daljše obdobje in z več viški.

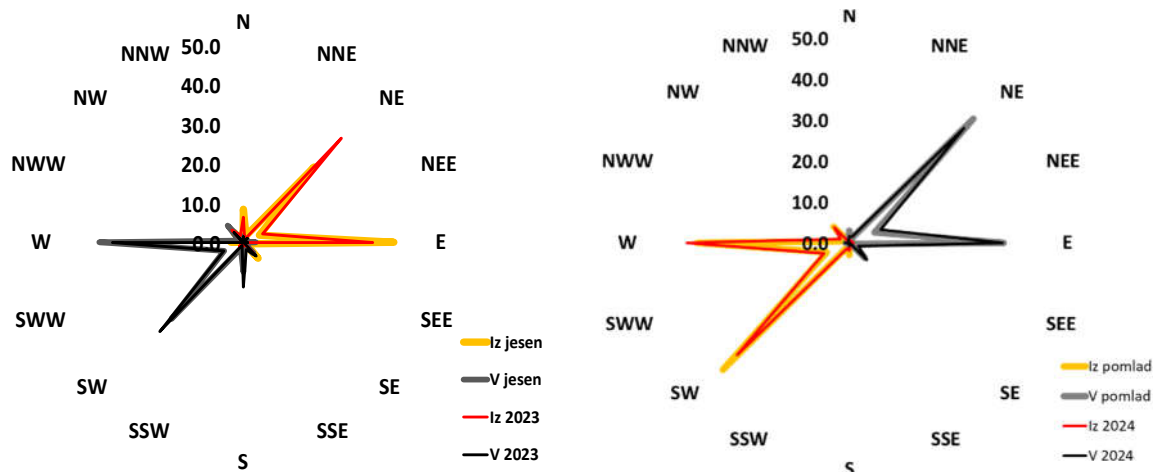
Slika 2: Število zabeleženih jat žerjavov *Grus grus* v petdnevni obdobjih med 7.9.2023 in 24.4.2024.

Žerjave smo opazovali čez celoten dan. V obeh sezonah jih nismo opazili samo v treh urnih obdobjih pozno ponoči. Leta 2023 med tretjo in šesto uro, leta 2024 pa med drugo in četrto ter med šesto in sedmo uro zjutraj. Višek opazovanj je bil v obeh sezonah v popoldanskih urah (Slika 3), v jeseni med 16:00 in 16:59, spomladi pa eno uro prej. Kljub temu pa so spomladanska nekoliko kasnejša in bolj koncertirana v popoldanskih urah. Spomladi je bilo tako 80% vseh opazovanih jat zabeleženih v šestih popoldanskih urah (12:00-17:59). V istem obdobju jeseni pa smo zabeležili le 66% vseh jat. V primerjavi s prejšnjimi leti je bilo v jeseni več opazovanj med 10. in 13. uro ter med 19. in eno uro ponoči. Nasprotno pa je bilo spomladi več opazovanj 12. in 15. uro ter med 17. in 18. uro popoldan.

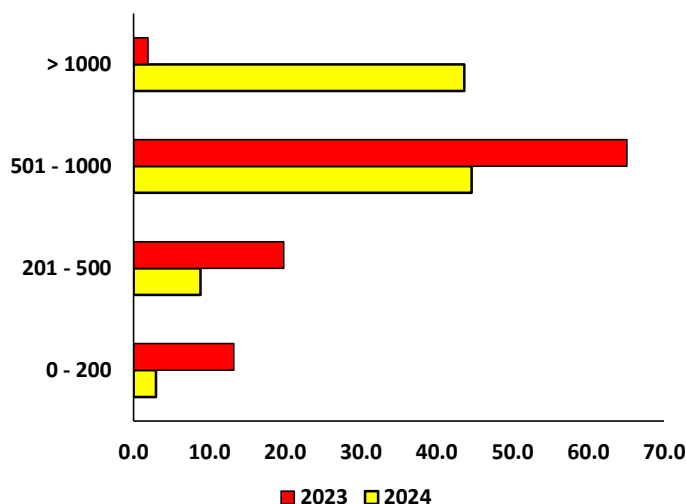
Slika 3: Časovna razporeditev jat žerjavov po dnevu za jesensko selitev 2023 (levo) in spomladansko selitev 2024 (desno).

Tako kot vsa leta doslej, se je glavnina žerjavov čez Slovenijo selila v smeri SV/V – JZ/Z (Slika 4). Jeseni smo ocenili, da 35% žerjavov leti proti Z, 32% pa proti JZ. Spomladi smo ocenili, da 39,5% letelo proti SV, 37,4 pa proti V. V jeseni 2023 je bil delež žerjavov, ki so bili opazovani v drugih smereh večji (21%) kot spomladi (10.9%). V primerjavi s preteklimi leti smo v jeseni opazovali nekoliko več žerjavov v smeri JZ-SV, spomladi pa nekoliko več Z-V.

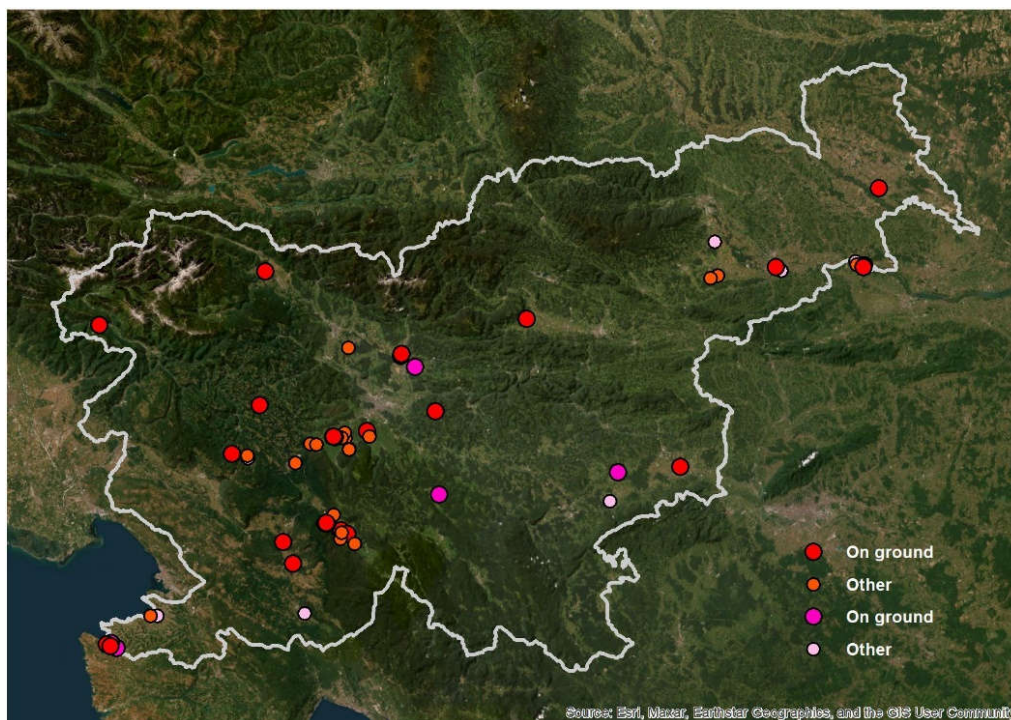
Slika 4: Smeri selitve žerjavov *Grus grus* med jesensko (levo) in spomladansko selitvijo (desno) v Sloveniji v letih 2023 in 2024.

Žerjavi Slovenijo v glavnem samo preletijo in obravnavani sezoni v tem pogledu nista bili nikakršni izjemi. V jeseni smo na preletu opazovali 92,4% vseh jat. Ta delež je bil še višji spomladi, in sicer 97,8%. Med tem, ko smo v jeseni opazovali 29 jat na tleh, je bilo takih v spomladanskem času le 6. Ta razlika je opazna tudi v višini opazovanih jat žerjavov. Povprečna višina je bila v jeseni 633 m, spomladi pa 1002 m nad tlemi. V obeh sezonah je bil največji delež jat opazovan v višinskem pasu med 500 in 1000 m (slika 5). Razlika je v drugo najpogosteje opazovanem višinskem pasu. V jeseni je bil to nižji pas med 201 in 500m, med tem ko je bil ta pas spomladi > 1000m. Slednji pas je imel podoben delež opazovanih jat. Jate letijo nižje ob neugodnih vremenskih razmerah, kot je oblačnost in nasprotni veter. Nižje letijo tudi v primeru, ko iščejo mesto za pristanek. V ugodnem vremenu (brez oblakov in brez neugodnega vetra) lahko letijo zelo visoko. Posamezne opazovane jate spomladi 2024 so bile samo slišane, verjetno zaradi zelo visoke višine leta. Da Slovenijo žerjavi lahko preletijo tudi zelo visoko, pričajo posamezna opazovanja jat nad vršaci naših Alp, kjer so bili žerjavi več sto metrov nad 2000 m vrhovi.

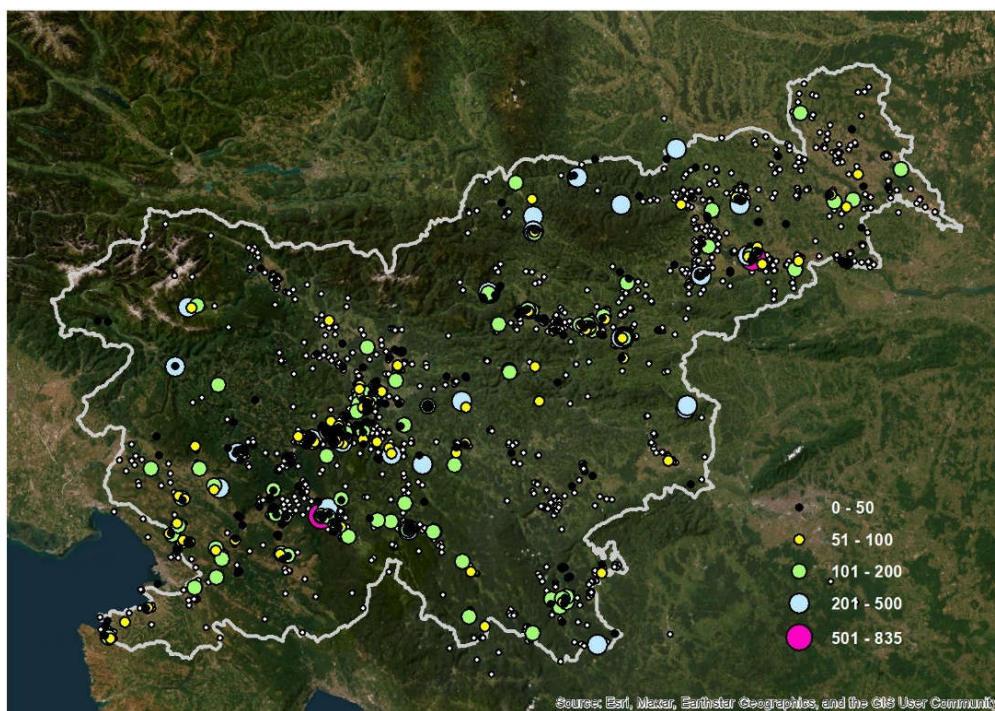

Slika 5: Ocenjena višina opazovanih jat žerjavov *Grus grus* v Sloveniji jeseni 2023 in spomladi 2024.

Žerjavi so bili na tleh opazovani po večjem delu Slovenije (slika 6). Predvsem spomladi, ko je bilo le 6 jat opazovanih na tleh, so bila slednja na nestandardnih krajih. Po drugi strani pa smo v jeseni več jat opazovali na krajih, kjer so jate na tleh običajnejše, kot so: Ljubljansko barje, obalna mokrišča, Cerkniško polje, Ormoške lagune in zadrževalnik Medvedce. Na tleh so bile opazovani posamezni žerjavi in manjše jate z nekaj deset žerjavi. Vsaj sto žerjavov so imele le tri jate, vse tri med jesensko selitvijo. Največja je štela 600 žerjavov in je bila opazovana na Cerkniškem polju.

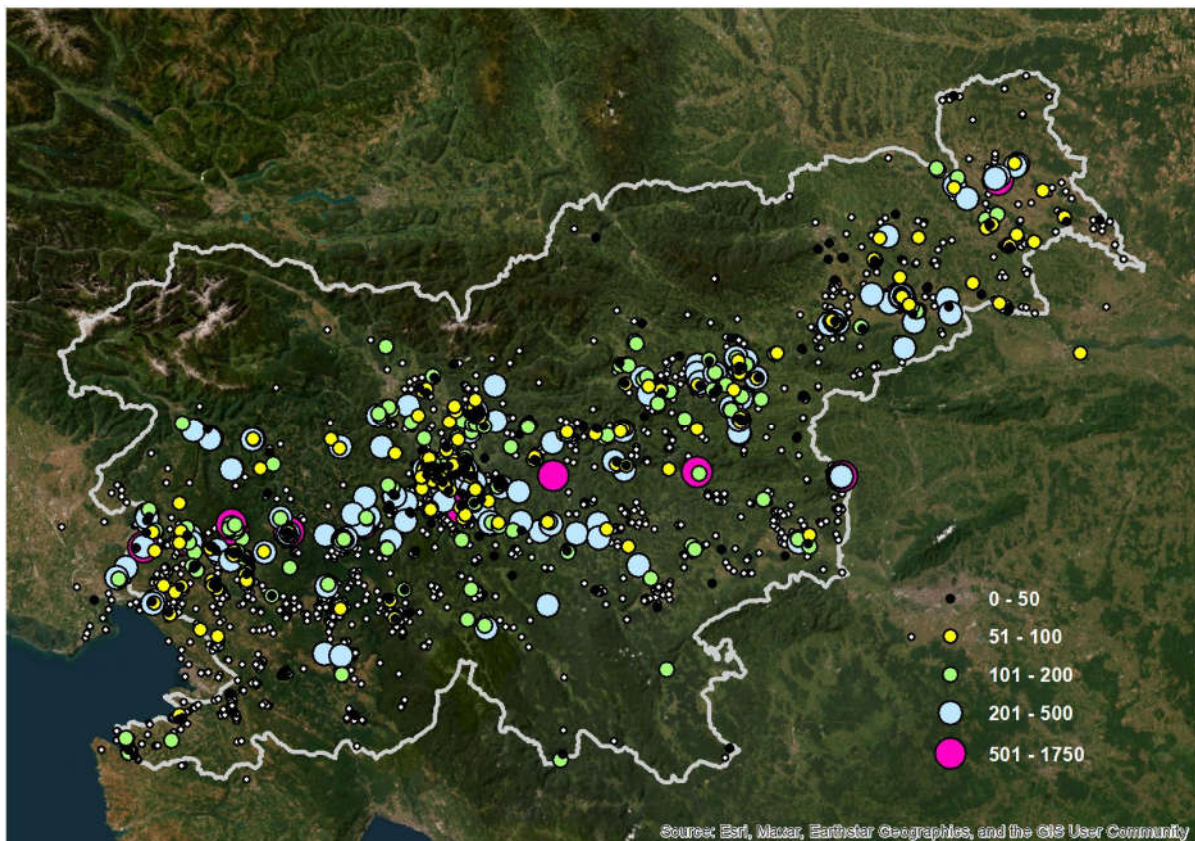
Slika 6: Jate žerjavov opazovane na tleh (velik krog) ali z nejasnim statusom selitve (manjši krog) v jeseni 2023 (rdeča in oranžna barva) ter pomladi 2024 (vijola in rožnata barva).

Slika 7: Velikost jat žerjavov *Grus grus* opazovanih jeseni 2023. Majhne bele pike so pretekla jesenska opazovanja.

Razporeditev žerjavov po Sloveniji v jeseni 2023 je podobna razporeditvi v preteklih jesenih, le da je nekoliko skrčena. Manj je podatkov ob zgornjem delu Save, na Dolenjskem in v SV Sloveniji. Več podatkov pa smo pridobili iz Z Slovenije, na Tolminskem, in v Cerkljanskem hribovju. Več opazovanj je tudi iz okolice Velenja (Slika 7).

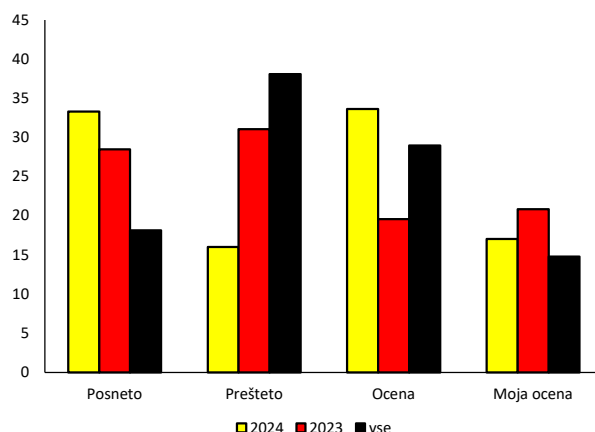
Velika večina opazovanj spomladi je iz širokega pasu, ki ga lahko zarišemo z ravno črtno med Sečoveljskimi solinami in Brežicami na jugu ter Tolminom in Gornjo Radgono na Severu (slika 8). Največ jat smo opazovali v ožjem pasu, ki zajema SZ del Krasa, Vipavsko dolino, okolico Logatca, Ljubljansko barje in Ljubljano. Od Ljubljane smo opazovali žerjave v dveh smereh. Prva gre proti V čez Grosuplje proti Krški kotlini, druga pa proti SV čez Zasavje, Celjsko kotlino in J Dravsko polje proti Pomurju. Spomladi 2024 smo zabeležili še eno dokaj močno selitveno pot, ki je v preteklosti verjetno bila spregledana in sicer čez Tolminsko in Cerkljansko hribovje čez južni del Ljubljanske kotline. Ta se kasneje priključi prej omenjeni SV poti. Glede na razporeditev opazovanj na sliki 8 lahko predvidevamo, da smo spregledali žerjave predvsem na Tolminskem pa tudi v Posavskem hribovju.

Slika 8: Velikost jat žerjavov *Grus grus* opazovanih pomladi 2024. Majhne bele pike so pretekla spomladanska opazovanja.

TIP PODATKOV

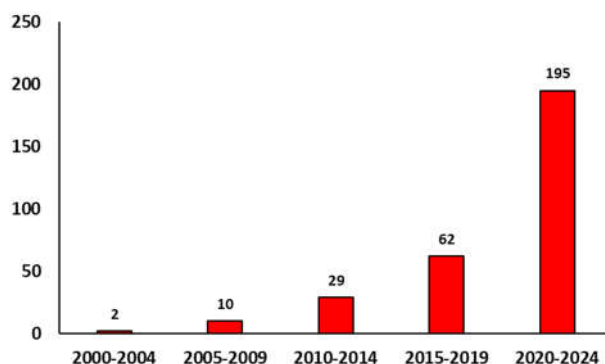
V skladu s trendom preteklega obdobja je vedno več opazovanj dokumentiranih s fotografijami. V preteklosti je bilo na tak način zajetih 18% podatkov. V jeseni 2023 se je ta delež dvignil na 28,5%, spomladi 2024 pa na 33,3% (slika 9). Temu je sledil padec opazovanj na terenu prešteti žerjavov (iz 38% na 16%). Delež jat, ki so brez števila niha med 15 in 21%. Še bolj niha delež jat s podano oceno. Ta delež je bil najnižji v jeseni 2023, ko so taki podatki predstavljali manj kot 20% vseh podatkov.

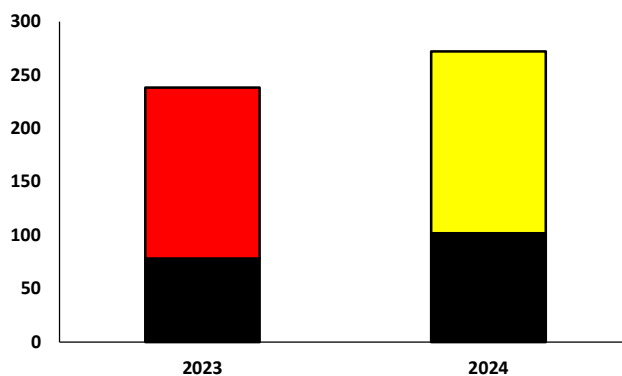
Slika 9: Delež načina določitve velikosti jate žerjavov *Grus grus* v posameznem letu. Posneti - Fotografije in posnetki; Prešteto – žerjavi prešteti na terenu; Ocena – opazovalec ocenil velikosti jate; Moja ocena – velikost jate določena na podlagi povprečne velikosti preštetih in fotografiranih jat.

VIR PODATKOV

Iz leta v leto se nabere več opazovanj žerjavov. Ob povečanju populacije žerjavov, je povečanje števila opazovanj povezano tudi s precejšnjim povečanjem števila opazovalcev, ki pošljejo svoja opazovanja. Med letoma 2000 in 2004 sta samo 2 opazovalca na sezono posredovala svoja opazovanja o žerjavih. V naslednjih petletnih obdobjih pa je število naraščalo (slika 10) vse do obdobja 2020-2024, ko je povprečje že skoraj doseglo 200 opazovalcev na sezono. Število 200 sta preseгли obe tukaj obravnavani sezoni. V jeseni 2023 je poslalo svoja opazovanja 238 opazovalcev, spomladi 2024 pa 272 (slika 11). Spodbudno je tudi število opazovalcev, ki so v posamezni od sezon prvič poslali svoja opazovanja. Teh je bilo v obeh primerih dobra tretjina vseh (slika 11).

Slika 11: Povprečno število opazovalcev žerjavov *Grus grus*, ki so sporočili svoja opazovanja.

Slika 11: Število ljudi, ki so prispevali podatke o opazovanjih žerjavov jeseni 2023 in pomladi 2024. S črno so označeni novi opazovalci.